

Beogradska filharmonija
Sezona 2021/22
Baš smo vas se uželeli

Petak, 3. jun 2022.

Kevin Grifits
Dejan Lazić, klavir

Frederik Dilijus
Šetnja u rajskom vrtu

Trajanje: oko 8 minuta

Bendžamin Britn
Diverzije na temu za levu ruku i orkestar, op. 21

Trajanje: 23 minuta

Gustav Holst
Planete za ženski hor i orkestar op. 32

Mars, donosilac Rata
Venera, donosilac Mira
Merkur, krilati glasnik
Jupiter, donosilac radosti
Saturn, donosilac starog doba
Uran, čarobnjak
Neptun, mistik

Trajanje: oko 50 minuta

Ostvarenja engleskog kompozitora **Frederika Dilijusa** (1862-1934), obuhvataju brojne žanrove, u poznoromantičarskom stilu koji je izrastao od ranih uticaja Edvarda Griga i Riharda Vagnera u jedinstveni muzički izraz. Profesionalno bavljenje kompozicijom započeo je relativno kasno (u ranim dvadesetim godinama), te je njegova muzika bila gotovo nepoznata i nije se izvodila početkom XX veka. Samo što je stekao prva stvaralačka priznanja, bolest ga je sprečila da se bavi komponovanjem, kojem se ponovo vratio krajem dvadesetih godina proteklog veka. Ovaj poslednji stvaralački period doneo je neka od Dilijusovih najznačajnijih dela.

Kao veliki poštovalac muzičkih drama Riharda Vagnera, i sam je dao doprinos sceni napisavši nekoliko operских dela. Među njima je i opera *Romeo i Julija na selu*, koja pripada Dilijusovom srednjem stvaralačkom periodu. Priču Gotfrida Kelera, koji je Šekspirove junake premestio u tada moderno švajcarsko selo, pretočio je u delo u kojem je angažovan orkestar, po svom sastavu i veći od Vagnerovog. **Šetnja u rajskom vrtu** je interludijum koji je nastao nakon završetka opere i neposredno pred premijeru u Berlinu 1907. godine, kada je kompozitor shvatio da mu je potrebna dodatna muzika za poslednju promenu scene. *Rajski vrt* je zapravo zapuštena stara gostionica u koju *Romeo i Julija* odlaze večer pre ostvarenja svog samoubilačkog plana. Iako je naknadno dodat, ovaj interludijum predstavlja kulminacionu tačku opere, donoseći podsećanje na nekoliko glavnih tema i priprema završnu tragičnu scenu.

Klavirski koncert **Diverzije na temu za levu ruku i orkestar, op. 21**, još jedna su u nizu porudžbina bečkog pijaniste Pola Vitgenštajna, koji je izgubio desnu ruku boreći se u Prvom svetskom ratu. Dela je poručio i od Ravela, Prokofjeva, Korngolda i Riharda Štrausa, a autora ovog koncertantnog ostvarenja, **Bendžamina Britna** (1913-1976), upoznao je 1940. godine u Njujorku. Rezultat je briljantna partitura u kojoj se jedna jednostavna tema transformiše kroz različite forme i žanrove, sa kulminacijom u virtuosnom sprintu do finiša u pokretnoj, brzom taranteli.

Vitgenštajn je imao primedbe na orkestraciju, ali je kompozitor prvobitno odbio da unosi bilo kakve izmene, da bi se na kraju složio sa neznatnim alteracijama. Uvek je osećao ogorčenost u vezi sa tim, i nakon 1950. godine, revidirao je partituru kako bi stvorio *zvaničnu verziju koja bi sprečila Pola da delo svira u njegovoj zastareloj varijanti*. Vitgenštajn je zadržao izvođačka prava za koncert još izvestan broj godina, što je sprečavalo druge pijaniste da ga izvode. Svirao je

Diverzije na premijeri sa *Filadelfija orkestrom*, pod upravom Judžina Ormandija, 16. januara 1942. godine. Pozitivne kritike više su se bavile samom prirodom kompozicije nego njenom suštinom, ali je istaknuto da je delo *genijalno napisano*, kao i da predstavlja kombinaciju *momentata uživanja i dosade*.

Sedmostavačna orkestarska svita engleskog kompozitora **Gustava Holsta** (1874-1934) njegovo je najpoznatije delo i jedno od najznačajnijih ostvarenja engleske klasične muzike. Tokom svog života, Holst je bio nezadovoljan što je ovo delo zasenilo njegova druga odlična ostvarenja. Pored hindu mističizma kojim je bio opčinjen, Holst je sa uživanjem proučavao i astrologiju. Do 1914. godine, kada je započeo komponovanje *Planeta*, bilo je otkriveno samo sedam njih, te je Holst isti broj stavova nazvao po tada poznatim planetama Sunčevog sistema, izostavivši Zemlju kao njegov centar (zato je inspiracija bila astrologija, a ne astronomija). Dugi niz godina se delo činilo nekompletnim zbog zakasnelog otkrića planete Pluton, 1930. godine, ali pošto je 2006. Plutonu ukinut status planete, poslednjih godina se celovitost dela više ne dovodi u pitanje. Prva izvođenja su predstavila samo pojedine stavove, dok je *Planete* prvi put u celosti izveo Londonski simfonijski orkestar 1920. godine. Proučavajući horoskope, Holst se zainteresovao za uticaj planeta na ljudsku psihu, te je tako naslovio i stavove. Prva verzija bila je napisana za klavirski duo, izuzev poslednjeg stava za orgulje, zato što je Holst smatrao da je zvuk klavira previše snažan za misteriozni i udaljeni Neptun. Bogata orkestracija kasnije je pokazala snažne uticaje Šenberga, Rimskog-Korsakova i Stravinskog. Dugi niz godina ova svita je smatrana *teškom muzikom*, a različitosti između stavova se mogu uočiti u svim elementima, prvenstveno u njihovom karakteru. Robustni zvuci Holstove strašne vizije rata u taktu 5/4 dominiraju prvim stavom. Njemu kontrastira spokojna *Venera* sa delikatnim tonovima solo violine. Jedanaest ponavljanja prve teme *Merkura, krilatog glasnika*, raskošno su orkestrirane, dok *Jupiter* predstavlja centralni stav pun radosnih i svečanih raspoloženja, kome se suprotstavlja depresivna slika Saturna. *Uran, čarobnjak*, izrasta iz jezgra od četiri tona do briljantnog klimaksa, posle koga se oni u *Kodi* ponovo čuju i nestaju u ehu. *Neptun, Mistik*, lišen je melodije i ritma sa delikatnom orkestracijom (ponovo neobičnih 5/4) koja na trenutke podseća na glasove. Zatim zvuk postaje realan, jer se iz daljine čuju eterični glasovi ženskog hora, koji polako nestaje mešajući zvuke i tišinu.

mr Asja Radonjić

